

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.614:351.74

В. Л. Погрібна, доктор соціологічних наук, професор

ТЕОРЕТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА: В ПОШУКАХ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПЕРСПЕКТИВ

Проаналізовано класичні і сучасні соціологічні парадигми як основа визначення перспектив розвитку соціології. Доведено, що такий розвиток є можливим і доцільним не тільки «углиб» (формування нових загальносоціологічних теорій), а й «ушир» (збільшення кількості галузевих соціологій).

Ключові слова: *соціологічні парадигми, розвиток соціологічної теорії, галузеві соціології.*

Актуальність проблеми. З часів уведення О. Контом у науковий обіг терміна «соціологія» соціології вже не раз доводилося долати свого роду «проблеми перехідного віку», які були пов'язані як з невиправдано завищеними очікуваннями, так і з падінням кредиту довіри. Спочатку, будучи ще невизнаною академічною наукою, соціологія заявила про себе як про джерело вищого істинного знання, що відбиває стан, умови та перспективи розвитку суспільства, яке відразу з нічого перетворилося на усе. Потім відбулося коливання в інший бік. Переконаючи себе та інших, що вона займається суспільством як цілісністю, але, приймаючи економічні категорії та інститути як данину, соціологія фактично віднесла себе до «залишкових наук», що обмежуються аналізом тих аспектів різноманітного соціального життя, які інші, більш «вузькі» наукові дисципліни, часто просто ігнорують. При цьому, як дотепно помітив свого часу американський «соціолог соціології» А. Гоулднер, соціології притаманна дивна тенденція до амнезії [1, с. 18].

Включаючи в себе досить різноманітні за своїми онтологічними, теоретичними та методологічними орієнтаціями школи, соціологія почала являти собою науку, що постійно починає все спочатку.

Водночас соціологія перестала вважатися покликанням соціальних реформаторів, перетворившись на професійне заняття для солідної університетської професури, що користується політичним визнанням, котра, як це зазвичай трапляється, стала все більше пристосовуватися і враховувати вимоги та очікування влади. Такий розвиток спричинив новий сплеск розчарувань, а також появу обвинувачень соціології в реакційності.

Що ж насправді відбувається в соціологічній науці? Спробуємо оцінити її сучасний стан і можливі методологічні перспективи.

Вклад основного матеріалу. Сьогодні можна виділити (хоча й з певною часткою умовності) приблизно вісім-десять базових наукових концепцій або основних соціологічних парадигм, до яких тією чи іншою мірою схиляється більшість сучасних соціологів. Слово «парадигма» буквально перекладається з грецької як «приклад», «взірець» [2, с. 192–193]. З кінця 1960-х років на Заході цей термін став використовуватися для позначення основного напрямку розвитку наукової думки у рамках відповідних наукових дисциплін. Ми розглядаємо термін «парадигма» як комплекс основних поглядів і методів, що застосовуються соціологами при проведенні соціологічних досліджень і характеризують їхню базову приналежність до того чи іншого напрямку розвитку соціологічної думки. Разом з тим слід враховувати, що сучасні соціологи, дотримуючись певної парадигми, з одного боку, можуть спеціалізуватися на різноманітних напрямках соціологічних досліджень, кількість яких (понад 100) постійно зростає, а з другого — у рамках того самого напрямку соціологічних досліджень можуть використовуватися підходи і положення, що належать до різних соціологічних парадигм. У деяких випадках розмиваються та об'єднуються теоретичні концепції і підходи, що створює додаткові труднощі при виділенні і характеристиці тих або інших парадигм. Крім того, деякі соціологічні теорії досить важко «втискуються» у рамки якої-небудь однієї усталеної і визнаної соціологічної парадигми. Тому зараз виділити й охарактеризувати існуючі відмінності між соціологічними парадигмами можна лише в найбільш загальному вигляді. Так, у контексті парадигми соціального конфлікту головна увага фокусується на дослідженні можливості одних соціальних груп домінувати над іншими і здатності цих «інших» протидіяти такому домінуванню. У рамках даного підходу досліджуються також джерела і проблеми революційних перетворень соціуму.

Парадигма соціальної еволюції, яка об'єднує явних і неявних послідовників соціального дарвінізму, особливо акцентує на дослідженні базових

умов і характеру соціального прогресу суспільства. Саме поняття «соціальний прогрес» має, однак, далеко небездоганну репутацію і різну інтерпретацію. Тому представники «неоеволюціонізму» відмовилися від ідеології соціального детермінізму, включивши у свої концепції поняття ймовірності та доводячи, що історичні випадковості впливають на процес соціальної еволюції, який не обов'язково пов'язаний із поняттям «соціальний прогрес», а може містити й соціальний регрес.

Як особливу парадигму в контексті теоретичного бачення соціального прогресу слід виділити марксизм, або, точніше, парадигму історичного (економічного) матеріалізму. Як відомо, ця парадигма, хоча й розроблялася із прицілом на зміну політичного і суспільного устрою провідних країн Західної Європи, найбільших «успіхів» щодо цього вона досягла в Росії. Вважається, що вона призвела до існуючого протягом практично всього ХХ ст. поділу соціології на «східну» та «західну». Разом з тим марксистська парадигма й на західну соціологію справила свій вплив, який дотепер простежується у багатьох теоретичних побудовах сучасних соціологів. При цьому в явній або прихованій формі досить часто в рамках різних соціологічних теорій відтворюються окремі, на наш погляд, дещо сумнівні з теоретичної точки зору і соціально небезпечні положення марксизму [3]. Приблизно те саме можна сказати й про позитивістську парадигму.

Позитивістська парадигма, пов'язана в першу чергу з іменем О. Конта, заклала основу розвитку західної соціології і спочатку асоціювалася із самим поняттям «соціологія» [2, с. 195–201]. У теперішній час прихильники неопозитивізму головну увагу зосередили на виявленні і розкритті причинно-наслідкових зв'язків у соціальному житті, їхня позиція тісно пов'язана з парадигмою соціальної еволюції. Однак так званих «чистих позитивістів» серед соціологів більше не існує, принаймні, ніхто з останніх себе з ними не асоціює.

Разом з тим відзначимо появу концепції «чистої соціології» (*pure sociology*), яка була запропонована американським соціологом Д. Блеком [4; 5]. У цьому разі йдеться не про ідею перетворення соціології в «чисту науку», тобто в науку, вільну від впливу політичних та інших сил. Прихильники концепції «чистої соціології» мають на увазі трохи інше. Вони пропонують пояснювати всі явища соціального життя винятково в контексті змін соціальної структури суспільства. Основну роль вони надають змінам у розподілі економічних ресурсів і доходів, частоті і «широті» соціальних контактів, нормах соціальної поведінки, характері взаємодії індивідів у процесі їх об'єднання в організації тощо. Одночасно виключається будь-який можливий вплив на динаміку соціального життя будь-яких психологічних чинників: соціальні прагнення, бажання і потреби людей, переваги окремих

індивідів, віра, надія та ін. У певному сенсі подібний підхід нагадує таке, що існувало свого часу у Е. Дюркгейма, прагнення додати соціології статус незалежної галузі знання про соціальні явища або факти [6]. Дюркгейму вдалося зробити те, що не вдалося Конту, а саме домогтися визнання соціології як повноцінної академічної наукової дисципліни. Проте при цьому в його тлумаченні соціологія, її предмет та метод були обмежені певними рамками, котрі дозволяли, як уважав Дюркгейм, не припустити злиття соціології з галузями біології та психології.

У той же час, як визнають самі автори «чистої соціології», в їхній методології, доповненій до того ж окремими марксистськими настановами, значно більше «дюркгеймізму», ніж було в самого Дюркгейма. Вони прагнуть повністю відгородитися від інших гуманітарних дисциплін. Більш того, вони воліють абстрагуватися від людини як такої, від дослідження притаманних людині індивідуальних характеристик при поясненні статичної та динамічної соціальної життєвої поведінки. На думку прихильників цієї концепції, соціальна поведінка не може бути зумовлена якими-небудь психологічними процесами, тим, що відбувається «у мозку або душі індивідів» [7, с. 128–132].

Деякі послідовники концепції «чистої соціології» її появу проголосили революцією, що відбулася в соціологічній теорії. Однак сьогодні мало хто може уявити розвиток сучасної соціології як наукової дисципліни поза контекстом філософських, економічних, політичних, історичних, культурологічних та психологічних досліджень. Адекватне змістовне наповнення термінів «соціологія», «соціальна теорія», «гуманітарні науки» у теперішній час неможливе поза формою пізнання соціальної реальності, що виробляє систему знань про соціальну природу розподілу праці, взаємозв'язки правових, економічних та професійних структур суспільного життя, моделі і межі державного управління та владних відносин тощо. Сама стилістика сучасного соціального життя резонує із процесом розмивання меж між різними соціальними науками, їхнім взаємопроникненням.

Підкреслимо також, що стосовно ролі індивідів у суспільстві дана концепція є близькою до парадигми структурного функціоналізму, або парадигми соціальних систем, родоначальником якої вважається Т. Парсонс. Утім, функціональна теорія Т. Парсонса з моменту своєї появи у 1930-х роках піддавалася досить серйозним еволюційним модифікаціям. Спочатку основну увагу Парсонс приділяв індивідам і моральним цінностям, розглядаючи моральні цінності як внутрішні джерела соціальної дії, стимули індивідуальних зусиль, що є важливим аргументом на користь зробленого нами висновку. Проте в подальшому він зосередився на проблемах надійності соціальної системи, яка ставилася в залежність від власного устрою системи, взаємодії її різноманітних автономних механізмів інтеграції та адаптації,

і в меншій мірі — від волі, енергії та переконаності людей. Це призвело до того, що американський соціолог, який ще за життя був визнаний класиком, припинив приділяти основну увагу індивідам, а намагався розкрити механізми підтримки соціальною системою власної цілісності. Однак така теоретична модель має принаймні одну суттєву ваду — відсутність фактів, що могли б слугувати підтвердженням даного висновку, оскільки людям завжди був притаманний значний, хоч і такий, що постійно змінюється, ступінь функціональної автономності щодо будь-яких конкретних соціальних систем. Сьогодні вже не викликає сумніву, що роль особистості залежно від конкретної ситуації може виявлятися в різний спосіб. З одного боку, в кризові етапи розвитку суспільства, коли створюється можливість для вияву індивідуальності, особистість стає найважливішим фактором якісних змін, а з другого — обмеження вияву індивідуальності виступає гальмом суспільного прогресу, чинником соціальної і моральної деградації особистості. Можна погодитися з Ю. Гіллером, який у монографії «Соціологія самостійної особистості» підкреслював, що застійні явища зазвичай починають розвиватися там, де значна частина людей, включених до певної організаційної структури, цілком і повністю підкоряє свої здібності обмежуючим нормам, офіційним і неофіційним приписам, свідомо або неусвідомлено адаптується до існуючої ситуації, тобто позбавляється індивідуальності [8, с. 15–16]. Проте це лише частина проблеми. Не може не викликати тривоги той факт, що абсолютна адаптація до існуючих об'єктивних і суб'єктивних умов, відмова від інновацій — це не перехід від індивідуального до соціального, а відмова й від того, й від іншого, нівелювання, деформація як соціального, так і індивідуального. Пристосування до усталеного, непорушного призводить до поступової втрати самостійності мислення, підкорення індивідуальної поведінки масовій і, як наслідок, до поглиблення та загострення застійних явищ у суспільстві.

Слід зазначити, що, починаючи з другої половини ХХ ст., парадигма структурного функціоналізму тривалий час займала пануюче положення в західній, насамперед американській, соціології. У теперішній час кількість прихильників структурного функціоналізму суттєво скоротилася. У своїх основних різновидах ця парадигма припускає дослідження взаємозалежних функцій, які виконують різні елементи соціальної системи стосовно системи в цілому. Деякі прихильники цієї парадигми, характеризуючи відмінні риси сучасного суспільства, підкреслюють, що воно «розвивається від диференціації, первинно орієнтованої на соціальні шари, до диференціації за функціональними підсистемами» [9, с. 44]. Більш того, вони вважають, що «інтеграція суспільства вже не може бути досягнута за допомогою простого співіснування людей, а створюється взаємодією функціональних підсистем,

кожна з яких має власні перспективи розвитку. Цінності або дії більше не становлять останні опорні пункти суспільства. Людина втрачає свою домінують в суспільстві. Функціональне диференціювання веде до «зростання розпізнавальної чутливості» (Луман) усіх видів соціальної поведінки, тобто більше поза суспільством не існує нічого. Сама природа стає значущою лише як навколишнє середовище, яке не містить у собі жодних власних, відмінних від суспільства якостей» [9, с. 45]. Як бачимо, сліпо додержуючись даного підходу, можна опинитися перед небезпекою забути, що особистість — це сукупність фізичних, розумових, соціальних та морально-психологічних якостей людини; що індивідуальність виступає найважливішим фактором якісних змін у суспільстві тоді, коли створюється можливість для її вияву.

На наш погляд, розглядати людину тільки як продукт системи, пояснювати всю її діяльність об'єктивним місцем у даній структурі, виводити з цього потреби та інтереси, ціннісні орієнтації та настанови не є повною мірою коректним. Ідеалізуючи безособистісні структури, правові форми, подібний підхід не враховує, що вони є результатом людської діяльності, починають функціонувати, знаходити соціальне буття лише тоді, коли самі «наповнюються» діючими особистостями, приводяться в рух індивідами та групами індивідів. Отже, людина — не тільки продукт системи, а сама система є продуктом людської діяльності. Звідси особистість — це не тільки наслідок, а й причина соціально значущих дій (як позитивних, так і негативних), учинених у межах даної системи. Якщо продовжувати цей логічний ланцюжок, то виходить, що соціальні відносини і сама особистість як сукупність цих відносин не є атрибутом якихось безособових систем та їхніх структурних елементів; системи виражають себе через соціальні якості індивідів. Тому об'єктивна детермінація, тобто вплив системи на особистість, нерозривно пов'язана із суб'єктивною детермінацією — впливом особистості на систему. І проблема полягає у тому, аби визначити, якою мірою створювані людьми економічні, політичні, соціальні системи враховують їхні потреби та інтереси, сприяють виявам людської індивідуальності та творчих задатків. Розуміючи це, не можна вважати випадковим появу як певної протипади парадигмі структурного функціоналізму етнометодологічної парадигми та парадигми символічного інтеракціонізму.

Прихильники засновника етнометодології Гарольда Гарфінкеля, як відомо, ставлять в основу основ аналіз того, як самі люди формують свої погляди і уявлення про сенс соціального буття та необхідну соціальну організацію протягом життя. Вони зосереджують увагу на структурі явних (таких, що відкрито поділяються усіма) і неявних (негласних) правил та знань, що дозволяють забезпечувати стійку соціальну взаємодію між людьми. Люди при цьому розглядаються як «практичні теоретики», котрі спільними зусиллями

визначають значення і розуміння дій одне одного [10, с. 25–48]. Отже, етно-методологія вчить нас не сприймати повсякденність як таку, що сама собою розуміється, а пропонує зазирнути по той бік одномірної реальності і виявити приховані механізми, за допомогою яких ми конструємо своє буття.

Близькою по духу до етнометодології є парадигма символічного інтеракціонізму, яка представлена в першу чергу Дж. Г. Мідом, Ч. Кулі та, безумовно, Г. Блумером [11, с. 167–179; 12, с. 17–24; 13, с. 53–59]. Вона передбачає конкретні дослідження процесів соціальної взаємодії індивідів, у рамках яких формуються і модулюються приватні та загальні думки, моделі, шаблони і звички соціальної поведінки, ієрархічна структура суспільства, а також те, що інтеракціоністи називають «власним Я» (*self*), тобто здатністю сприймати себе як діючу особу.

Спільним для даних соціологічних парадигм є методологія «співприсутності», що припускає розгляд і аналіз поведінки та вчинків людей у присутності один одного, дослідження соціального життя у відносно вузькому міжособистісному просторі, однак поза історичними рамками. Крім того, їх поєднує також вивчення змісту і характеру діяльності людей та умов для вияву їхніх творчих можливостей, що важливо з погляду знаходження й оцінки можливих механізмів обмеження процесів деіндивідуалізації особистості та протидії деформації її соціальної поведінки.

Досить помітне місце в сучасній системі соціологічних парадигм посідає й парадигма раціонального вибору, котра позиціонує соціальну поведінку індивідів як таку, що заснована на об'єктивних інтересах останніх та їхній усвідомленій взаємодії з метою досягнення максимальної корисності. Деякі прихильники цієї парадигми, що набула значного поширення в останні два десятиліття минулого століття, виступили із претензією на заміну соціологічної теорії методологією теорії раціонального вибору, претендуючи на реалістичність і високу вірогідність у прогнозуванні поведінки індивідів та соціальних груп. Тому не дивно, що ця теорія викликала гостру полеміку серед соціологів. У даного підходу з'явилися й захоплені шанувальники, й не менш рішуче налаштовані критики. У найбільш загальному вигляді сутність методологічного підходу, пропонованого теорією раціонального вибору, полягає у тому, що соціальне середовище і соціальна ситуація структурують альтернативи, котрі впливають на рішення, які ухвалюють соціальні актори (індивіди або групи). При цьому стратегії обраної поведінки пояснюються переважно за допомогою контексту обмежень і можливостей, у рамках й обирається конкретна стратегія [7, с. 128–135; 14, с. 287–294].

Крім названих, існують ще кілька концепцій соціологічного бачення, інтерпретації та прогнозування соціальної дійсності, які не повною мірою вписуються в усталені рамки соціологічних парадигм і іноді виділяються

як самостійні тенденції розвитку сучасної соціологічної думки. До них належать концепції П. Бурдьє, Е. Валлерстайна, Е. Гіденса, М. Фуко, Ю. Хабермаса та деяких інших соціологів. Разом з тим саме їх існування змушує певною мірою погодитися з думкою американського соціолога Дж. Тернера, який вважає, що «багато чого з того, що іменується соціологічною теорією, у дійсності являє собою німецьке зв'язування деяких припущень, неадекватно визначених понять і декількох незрозумілих та логічно не пов'язаних між собою пропозицій. З погляду перспектив ідеальної наукової теорії соціологічному теоретизуванню треба пройти ще чималий шлях» [15, с. 36–37].

Отже, фактично ми визначилися з тим, що являє собою «вчорашній» і «сьогоднішній» день теоретичної соціології. Яке ж на неї чекає «завтра»?

Не викликає сумніву той факт, що розподіл соціології на всезростаючу кількість напрямів відбиває її тісний зв'язок з інтересами суспільства, залежність від змін, які відбуваються в ньому. Тому, на наш погляд, навряд чи повністю правомірною є позиція, згідно з якою такий активний розвиток соціології «ушир», як і відсутність «домінуючого теоретичного підходу» до аналізу соціального світу, є ознакою її слабкості і кризи гуманітарних наук в цілому та відсутності перспектив. Річ у тім, що зіткнення теоретичних підходів і напрямів, які не стільки суперечать, скільки доповнюють один одного, є одночасно вираженням життєздатності соціології, оскільки «рятує її від догматизму» [15, с. 41]. Більш того, необхідна постійна «ревізія» соціології, як і будь-якої іншої науки, для того аби уникнути поширення свого роду інтелектуального тероризму, неправди і упередженості, перетворення її винятково на форму ідеологічної і політичної пропаганди.

З огляду на це окремого згадування заслуговує й низка положень постмодернізму. Активне поширення різних постмодерністських напрямів, які заперечують саму можливість і необхідність загальної соціальної теорії, звичайно, можна вважати одним із виявів кризи, але не соціології в цілому, а устояних стереотипів соціологічного мислення. У теперішній час можна зустріти різні і часто зневажливі характеристики постмодернізму та його послідовників («теорія, що заперечує теорію», «покоління, одурманене телевізійними програмами, що заблудилося в інформаційних мережах, що й втратило здатність системного і аналітичного мислення», «комбінація нарцисизму та нігілізму», «звичайна форма манірності та пишномовності в судженнях» [16; 17; 18]). У цілому можна погодитися з тим, що дещо спільне в постмодерністів із софістами є, але всі ці порівняння і характеристики постмодернізму не належать до наукових дефініцій. Взагалі будь-які однобічні порівняння і характеристики в науці грішать тим, що призводять до того, що «з водою випліскується й дитина». У зв'язку з цим доречно буде

ще раз процитувати «соціолога соціології» А. Гоулднера: «Найнепохитніші критики інтелектуального істеблїшменту, ті, хто не може знайти задоволення в ньому і у його рамках, це звичайно ті, хто цінують не скарби з його скрині, а інші, зовсім інші досягнення. Звичайно цього досягають люди з живим почуттям історії, котрі розглядають себе як історичних діячів і продовжувачів давньої суспільної та інтелектуальної традиції. У дійсності винагороди, яких вони прагнуть, не можуть дати їм їхні сучасники. Тому вони менше піддаються вабам і спокусам сьогодення. З погляду їхніх більш консервативних сучасників ці люди часто розглядаються як неповноцінні. Однак нерідко вони дійсно ущербні в плані здатності досягати результатів, оскільки, будучи менш підданими впливу пануючого оточення, вони найчастіше критично відчувають обмеження, що ствердилися в інтелектуальних парадигмах, і можуть працювати тільки в стилі, що творчо розходиться з ними» [1, с. 40–41].

Висновки. Важко прийняти таку, по суті ідеологічну, настанову, як твердження, що розроблення й обговорення нових парадигм соціальної теорії – це пошук способів підміни практичних кроків на шляху до розв’язання політичних і економічних проблем деякими абстрактними розмовами, формою ескапізму. На наш погляд, ті, хто вважають, що можна зневажити завданням створення як нових загальносоціологічних, так і спеціальних соціологічних теорій, глибоко помиляються.

Неможливо пропонувати розв’язання актуальних соціальних проблем, включаючи шляхи реформування інститутів громадянського суспільства, діючи на базі колишніх ідеологічних настанов, чим грішать багато нових «теоретиків». Безумовно, нового поповнення потребує не тільки сучасна система соціологічних парадигм, а й родина галузевих соціологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулднер А.У. Наступающий кризис западной социологии / А.У. Гоулднер : пер. с англ. – СПб. : Наука, 2003. – 437 с.
2. Мартыненко В. В. Социальная эпистемология и политика / В. В. Мартыненко. – М. : Изд. дом «Академия», 2008. – 272 с.
3. Мартыненко В. В. Кальдера государственной власти / В. В. Мартыненко. – М. : Изд. дом «Академия», 2005. – 268 с.
4. Black D. A strategy of pure sociology / D. Black // Theoretical Perspectives in Sociology. – N. Y. : St. Martin's Press, 1979. – P. 149–168.
5. Black D. Dreams of pure Sociology // D. Black // Sociology Theory. – № 18(3). – 2000. – P. 343–357.

6. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм ; пер. с фр. и послесл. А. Б. Гофмана. – М. : Наука, 1990. – 575 с.
7. Социология: парадигмы и темы. Курс лекций для высш. учеб. завед. – М. : МГИМО-УНИВЕРСИТЕТ, 1997. – 368 с.
8. Гиллер Ю. И. Социология самостоятельной личности : монография / Ю. И. Гиллер. – М. : Акад. Проект ; Гаудеамус, 2006. – 224 с.
9. Бехман Г. Современное общество как общество риска / Г. Бехман // Вопр. философии. – 2007. – №1. – С. 41–48.
10. Garfinkel H. Studies in Ethnometodology / H. Garfinkel. – Cambridge, England : Polity Press, 1992.
11. Блумер Г. Коллективное поведение / Г. Блумер // Американская социологическая мысль ; под ред. В. И. Добренкова. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 258 с.
12. Буровой М. Развитие американской социологии: дилеммы институционализации и профессионализации / М. Буровой // Рубеж. – 1991. – №1. – С. 17–24.
13. Давыдов Ю. Н. Эволюция теоретической социологии XX века / Ю. Н. Давыдов // Социол. исслед. – 1995. – № 8. – С. 53–59.
14. Громов И. А. Западная теоретическая социология / И. А. Громов, А. Ю. Мацкевич, В. А. Семенов. – СПб. : Питер, 2006. – 358 с.
15. Тернер Дж. Структура социологической теории / Дж. Тернер : пер. с англ. ; общ. ред. и вступ. ст. д-ра филос. наук Г. В. Осипова. – М. : Прогресс, 1985. – 618 с.
16. New horizons in sociological theory and research: The frontiers of sociology at the beginning of twenty-first century / ed. by L. Tomasi. – Burlington, VT: Ashgate Pub., 2001.
17. Большой толковый социологический словарь [Collins]. – М. : Вече, АСТ, 1999. – 380 с.; Т. 1 (А – О) Т. 2 (П – Я). – 430 с.
18. Буровой М. Развитие американской социологии: дилеммы институционализации и профессионализации / М. Буровой // Рубеж. – 1991. – №1. – С. 17–24.

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СОЦИОЛОГИЯ ВЧЕРА, СЕГОДНЯ, ЗАВТРА: В ПОИСКЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПЕРСПЕКТИВ

Погребная В. Л.

Проанализированы классические и современные социологические парадигмы как основа определения перспектив развития социологии. Доказано, что такое развитие возможно и целесообразно не только «вглубь» (формирование новых общесоциологических теорий), но и «вширь» (увеличение количества отраслевых социологий).

Ключевые слова: *социологические парадигмы, развитие социологической теории, отраслевые социологии.*

THEORETICAL SOCIOLOGY YESTERDAY, TODAY, TOMORROW: IN THE SEARCH OF METHODOLOGICAL PROSPECTS

Pogribna V. L.

In the article classic and modern sociological paradigms as basis of determination of prospects of development of sociology are analysed. Proved, what development maybe and expediently not only «deep» (forming of new general sociology theories) into but also «in breadth» (increase the amount of branches of sociology).

Key words: *sociological paradigms, development of sociological theory, branches of sociolog.*

УДК 38.045:340.10

Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор

ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглянуто зміст та основні напрями державної політики у сфері інноваційної діяльності вищої школи України. Досліджено систему принципів державної інноваційної політики у сфері вищої освіти України.

Ключові слова: *інновація, інноваційна діяльність, інноваційна політика.*

Актуальність проблеми. У міру наближення сучасного українського суспільства до постіндустріальної стадії свого розвитку вища освіта опиняється у все більшій залежності від неминучої і безперервної модернізації як способу свого існування. За цих умов є важливим і актуальним соціально-філософський аналіз державної політики у сфері інноваційної діяльності сучасної вищої школи України.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Ще відносно нещодавно поняття «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» у вітчизняній науковій літературі майже не вживалися. Зараз ситуація інша. В. А. Адольф, А. Л. Бірюков, М. В. Волинська, Н. Ф. Ільїн, В. Д. Нечаєв, Н. С. Ладижець, В. С. Лазарев, Б. П. Мартиросян, Н. І. Лапін, а також Г. Бекер, Е. Брукінг, Дж. Коулман та інші дослідники активно і плідно розглядають проблеми створення і застосування інновацій у вищій школі, аналізують умови їх